

Vasile BĂNESCU

Vasile Bănescu a absolvit Facultatea de Teologie Ortodoxă (1988-1992) din Cluj. A beneficiat de burse de studii și specializare în Germania (1997-1999, Universitatea din Regensburg; 2002-2003, Universitatea din Heidelberg) și de burse de cercetare în Elveția (2000, Basel; 2001, Zürich). Este doctorand al Facultății de Litere din București, cu tema de cercetare: „*Polemica laic-religios privind conceptul de tradiție în eseistica românească interbelică*”

Nota red.: Eseul d-lui Vasile Bănescu pune o problemă delicată, dar centrală pentru viața spirituală a României. Dincolo de elevația sa, pe care nu ne îndoiim că cititorii o vor aprecia cum se cuvine, eseul își „trăiește” problematica atât de acut, încât pare dureros. Sintem aproape siguri că se vor găsi destui care să ne bage de vină pentru publicarea lui și care să caute – și să găsească, de nu mai întâi să găsească și apoi să caute – tot felul de motive pentru care vom fi făcut-o. Acestora le spunem doar că un eseu de acest fel, cu atîta participare și suferință, am fi publicat bucuroși – chiar în acest număr – și dacă s-ar fi referit la biserica catolică sau la cea greco-catolică. Poate că unele din aspectele atinse de dl. Bănescu nu sînt străine nici de viața acestora. În orice caz, eseul dlui Bănescu poate constitui un punct de pornire pentru o dezbatere. Nu l-am pus în acest număr cu intenția de a crea un contrast, ci, dimpotrivă, cu credința că el vorbește, de fapt, și despre celelalte biserici. Fiind ortodox, dl. Vasile Bănescu vorbește, desigur, despre celelalte tăcînd. Dar cine are urechi de auzit, poate auzi și așa.

Hybris și ekklesia

Hybris-ul antic a indicat constant aroganța, depășirea obraznică a limitei firești, sfidarea fășnită dintr-un imens orgoliu. Transferată în paradigmă creștină, noțiunea s-ar putea suprapune, fie și inexact, peste o luciferică înălțare de sine înaintea și în disprețul Domnului. Fără să aibă totuși nimic, dar chiar nimic, dintr-un tragic erou, personajul ecleziastic posedat de hybris atrage imediat atenția prin afișarea și practicarea unui familiarism atât de vulgar față de cele sfinte, încît singura senzație pe care o mai inspiră rămîne aceea a unui evident și șocant sacrilegiu. Această atitudine insolentă izvorîntă dintr-o incredibilă nesimțire față de înfîlnirea cu dumnezeiescul care coboară în viața noastră, a devenit tipică pentru o foarte mare parte a clerului BOR. A ofiția într-un spațiu sacru, a opera cu harul prezent în Sfintele Taine, a vorbi *in nomine Christi*, a asculta mărturisirea unui suflet care se deschide timid în actul spovedaniei, dar mai ales a se atinge de trupul și sîngele lui Hristos din Euharistie, nimic din toate aceste supra-firești lucruri nu îi mai mișcă pe preoții de lut ai Dumnezeului cel viu și atît de îndelung răbdător.

Hybris-ul acceptat și cultivat are ca rod smintirea de sine, dar și a altora. Smintirea, de orice fel, are ca efect deturmarea de la un sens și abandonarea fatală a acestuia în favoarea neesențialului sau vidului desfigurant. În contextul

relației laic – cleric, smintirea (de natură religioasă) nu poate veni în mod normal decât din partea ultimului (situat într-o asumată responsabilitate) spre deraierea de pe Cale a primului (aflat, fie și inconștient, în așteptare/căutare). Adîncă remarcă a lui Léon Bloy, „nu se știe cine dă și cine primește”, rămîne desigur mereu valabilă, dar nu străină de nuanțele și accentele unui context concret cum este acela al responsabilității oricărei ierarhii. Rațiunea de a fi a ierarhiei bisericești, fixată atemporal de Hristos Însuși, departe de a se suprapune cu aceea pur administrativă a statului desacralizant, este una esențialmente sacramentală și de profundă slujire *filantropică* a celorlalți, a Celuilalt. Scopul justificat al activității publice a unui diacon, preot sau episcop nu poate fi niciodată exterior rațiunii evanghelice fondatoare a ierarhiei pe care aceștia o alcătuiesc. Ei sînt reprezentanții unei instituții divino-umane și purtătorii permanenți ai imaginii acesteia prin lumea în care se mișcă și pe care ar trebui să o călăuzească spiritual. În mentalul colectiv, ei operează pe bună dreptate ca vii semnificații ai unei ordini morale vertebrale de existență Divinității, simpla intersecție particulară sau publică cu un membru al ierarhiei ecleziastice, reanimîndu-ți și orientîndu-ți vertical atenția spre Altceineva și spre *cu totul altceva*. Îndemnul lui Hristos adresat „celor trimiși” să iasă mereu în întîmpinarea lumii și să-i mute acesteia atenția de la *ceea ce este îngădui*, la *ceea ce este* (cu adevărat!) *de folos*, de la periculoasa lipsă de sens la Sensul mîntuitor, a ajuns să se volatilizeze însă în deșertul lipsei de vocație pentru extraordinara misiune pastorală, deșert traversat cu pasivitate de cohorte aspiranților la o „rentabilă” parohie și la ...nimic mai mult. Această malformație prin absența a absolventului standard de teologie ortodoxă, bizar subiect teratologic lipsit de conștiința viitoarei sale misiunii sociale și uneori chiar de credință, este penibil compensată prin prezența inexplicabilă a unui constant aer de superioritate. Mai tînărul sau mai vîrstnicul „teolog” ortodox român care nu a avut șansa de a se forma la picioarele vreunui înțelept „Gamaliel”, ci doar la acelea ale unor jalnici epigoni al căror Dumnezeu e ...*umbră*, a căror cultură teologică & laică ...*spoială* și autoritate morală ...*fără bază*, acest „om nou” al teologiei românești este deja atins de hybris.

„Teologi” improvizati într-un sistem de învățămînt scolastic pînă la mumificare dogmatică, mulți dintre ei inși hirotoniți simoniac căroră li se întîmplă să se roage doar în ectenii mari sau mici, fără ca asta, firește, să îi și poată preschimba în veritabili *teologii*, ilegitiți stavrofori, mari sceptici ai sacrificiului de sine, dar neîntrecuți maestri de (nu doar religioase) ceremonii, *ei, supremii* și văzuții reprezentanți ai Bisericii lui Hristos, locuiesc clandestin plaiul ecleziastic românesc prin care zburdă nestingheriți de nimic, pentru că unii ca ei nu mai cunosc stinghereala. Trăitori în lume ca și cînd Dumnezeu a murit, iar ei ar dori să ne convingă neapărat de asta, simpli funcționari ai sacrului ce se îndreaptă blazați spre altar așa cum alții merg resemnați la birou, mai marii sau mai micii Bisericii naționale, chiar dacă nu toți, comit impasibil actul grav al smintirii laicilor mai puțin știutori în cele ale credinței. Fără să fie lipsiți de responsabilitatea căutării și angajării personale pe *calea cea îngustă*, laicii sînt totuși cei ce trebuie orientați înțelept, cu mult tact și ineputabilă disponibilitate de către cei ce au primit prin „succesiune apostolică” misiunea asumată la hirotonie, aceea de a le vesti tuturor (prin cuvînt și fapte!). Adevărul care eliberează de tot ce este stricător de Sens. Ceea ce ignoră masiv și sacrileg mulți clerici ortodocși este chiar elementarul subînțeleal al misiunii lor în societate: ilustrarea discretă, dar convingătoare pînă la convertire, printr-un personal *modus vivendi*, a credinței în Dumnezeu și a mesajului creștin propovăduit.

Hybris-ul ecleziastic s-a insinuat voluptuos și în cercul acelor „pnevmatomahi” teologi ai „literii care ucide”, unii dintre ei profesori și doctori nu chiar angelici. Cu cît acced

mai sus pe calea studiului arid, cu atât mai mult sînt frecvența de un complex ridicol de superioritate, ajungînd, unii, să capete flexibilitatea și căldura inimii unei erudite statui. Acești kabaliști ai teologiei ortodoxe, incapabili să intre într-un dialog pe teme stringente cu reprezentanții actualii culturi desacralizate, se lasă ușor posedați de necurata idee că simpla cercetare teoretică a dogmelor îi transformă *ad hoc* în niște „intimi” ai Divinității și îi ridică deasupra muritorilor obișnuiți. Ca și unii înalți purtători de mitră, în a căror umbră și depersonalizantă ascultare a crescut majoritatea lor, mulți asemenea doctori în teologie se arată preocupați atât de mult de „înălțarea de sine”, inclusiv în propriii lor ochi, încît ignoră să se mai vindece pe ei înșiși. Exultînd zgomotos în plină superstiție a bunei situații morale și a posesiei adevărului ultim, aceste eminente (atît de) cenușii ale BOR, mereu întoarse inchizitorial spre alții, de preferință critici ai „politicii” bisericești, nu mai conțin cu îndemnurile biciuitoare la smerenie și ascultare de glasul matern al Bisericii, *recte* al lor. Veșnic muștrătoare și apologetic strîns unite în jurul iubiților ierarhi, față de care orice opinie liber exprimată echivalează cu un păcat de moarte, „prea cucerniciile” lor nu cunosc niciodată liniștea politicoasă și binefăcătoare în care s-ar putea face auzite și alte voci, de exemplu ale laicilor sincer interesați de problemele Bisericii din care și ei, *de iure* și *de facto*, fac parte. Cărturari autentici, care nu se sfîesc să-și asume elegant orientarea creștină într-o lume culturală pipernicită de un eclectic postmodernism, oameni cu o masivă și rafinată cultură teologică, dar și cu simțul evidentei realități pluriconfesionale în care nu ne putem mișca arțăgos și intolerant, asemenea oameni (intelectuali, cum altfel?), sînt maltratați constant de mefiența energumenilor bor-iști și somați să se țină cît mai departe de „cele teologice”, devenite inexplicabil bunuri bisericești tabu. Ostilitatea gureșă cu care oficialii cerberi ai BOR îi întîmpină pe cei neîmbrăcați în neagră sutană (bizar criteriu al competenței teologice), dar care în ciuda acestui pardonabil fapt ar putea și ei avea un cuvînt de spus în apărarea Cuvîntului „Care luminează pe tot omul” și nu doar pe unii, o astfel de atitudine e menită să macine implacabil concentrația relației eclesiale din care se hrănește orice sănătoasă comunitate creștină. Atîta timp cît majoritatea clericilor îi va trata înșă pe laici doar ca pe niște candidați la penitență și nu se va dezbrăca de smintitoare haină a imposturii teologice și morale, aceleiași comunități i se va obtura grav accesul la miezul de foc al creștinismului, la fertila *îndreptare a minții* spre Hristos, la rafinarea ontologică a făpturii umane prin hristificare sau la respirarea credinței în spiritul *Predicii de pe munte*...

Hybris-ul ecleziastic și efectele lui îi bîntuie înșă nemilos mai ales pe cei ce acced prin cocoțare și onctuoase strategii ale suprimării propriei demnități în înaltele cercuri bisericești sau măcar în vecinătatea lor. Acești funcționari cu morgă ai BOR, mulți dintre ei chinuiți de strabism confesional, veritabili fachiri și contorsioniști ai celor mai complicate bizantinisme, par a fi mînați fără milă de duhul luării în deșert a îndemnului lui Hristos la progresiva curățire a inimii, *singura* cale spre „vederea” lui Dumnezeu și treaptă mereu ulterioară vederii propriului păcat. Prinți incontestabili ai administrației patriarhale, mitropolitane sau episcopale, personaje cu inconfundabil aer de „morminte vărute” ce practică dezinvolt performanța slujirii simultane la doi stăpîni (Dumnezeu și mamona), mai marii și mai micii Patriarhiei se vor lamenta inutil și pînă la Parusie în pustiul mass-mediei autohtone, nu că ei, ci că *Biserica* strămoșească, cu care defăimător se identifică, este mîrșav și neîntrerupt atacată. Într-o logică demnă doar de o dificilă compasiune, cetele deloc îngerești ale Administrației Patriarhale, Comisiilor Sinodale și ale Sinodului însuși reacționează în fața oricărei critici *ad personam*, ca și cînd Părintele Ceresc al tuturor tocmai a fost blasfemiat. Acești „men in black” ai Bisericii, pe care în loc să

o grădănescă și să o fortifice lăuntric o muzealizează asiduu prin ritualism, nu realizează un lucru de elementar bun simț: nimeni dintre oameni nu poate pretinde în mod absolut supunere și intangibilitate, pentru că „nimeni nu este (esențialmente) bun în afară de Dumnezeu”. Nimeni dintre oameni nu-și poate aroga și manifesta o deplină autoritate, decît în cazul fericit al unei vieți personale și evoluții profesionale moralmente nefisurate. Orice autentică autoritate morală, aceea care cheamă tăcut respectul, nu se primește înșă din exterior sau simultan cu funcția, ci crește exclusiv din adîncimile unor victorii asupra propriului sine, din înfrîngerea ridicolului orgoliu, a poștei fariseice de a te plasa egoist „deasupra” altora, în mod esențial din progresiva despățimire. Acest tip rarism de autoritate transcende radical poziționarea conjuncturală într-o funcție, fie ea și bisericească. În ceea ce privește autoritatea profesională, aceasta se așază pe umerii și numele oricărui dintre noi odată cu anii și doar ca recunoaștere venită admirativ din partea celor consacrați de performanță într-un domeniu. Atunci, cine ar putea fi atât de neînțelept încît să creadă fără rezerve că profesionalismul, al cărui conținut are inevitabil legătură cu seriozitatea ascetică a studiului, cu informația vastă, cristalizată măcar în cultura circumscrisă domeniului particular, cu depășirea ireversibilă a mediocrității, s-ar putea reduce în cazul liderilor BOR doar la cîteva mostre de precizie liturgică și interpretare psaltică? Cel posedat de hybris-ul ecleziastic, firește!

Nimeni, în mod normal, nu se identifică cu o instituție pînă la depersonalizare, încercînd să se eschiveze astfel de sancțiunea morală a societății în care trăiește sau cel puțin de aceea a propriei conștiințe. Dacă totuși cineva se debilizează moralmente atât de grav și o face pentru a se plasa perfid la adăpost de orice răspundere personală, comite un flagrant rapt de autoritate, nereușind decît să se amăgească pe sine și să se împuțineze ca om. Deși situată la marginea credibilului, existența unor asemenea personaje ce contemplă în instituționalizarea propriei persoane un ideal echivalent cu mîntuirea subiectivă a fost deja confirmată în zona ecleziastică. În legătură cu ei mi se pare că putem vorbi din nou despre un efect malign al hybris-ului.

Nu e deloc suficient să fii salariat al Patriarhiei pentru a te contamina incurabil de infailibilitate și sfințenie, așa cum nu e îndeajuns să fi absolvit una dintre cele 14 facultăți de teologie provincială, 19 școli de cîntăreți bisericești, 9 școli postliceale teologico-sanitare(!) sau unul dintre cele 37 de seminarii liceale în care a fost pulverizat cu mîndrie confesională (in)actualul învățămînt teologic românesc, pentru a-ți aroga calitatea de „teolog”. În aceste instituții, unde, printr-un sistem pedagogic castrator de personalitate, printr-o programă școlară cultural sterilizantă și printr-o relativă sinistrită „alchimie” se operează în mulți dintre aspiranții la diploma în teologie o mutație sufletească letală, viețuiește indubitabil și paradoxal același tip de hybris.

Acesta nu e de neîntîlnit nici în spațiul monahismului autohton care, cu cîteva notabile excepții de supraviețuitoare figuri patericale, se confruntă astăzi cu cea mai virulentă criză de autoritate spirituală din istoria sa. Cauzele sînt în mare parte complementare *status*-ului general al societății românești cuprinsă de febra unui grosier pragmatism post-decembrist, dar și de frigurile unui indiferentism religios galopant. Influențele nocive ale unei asemenea societăți în curs de desacralizare dincolo de zidurile mînăstirilor nu se lasă ușor deslușite, dar asta nu le diminuează cu nimic realitatea. Valul de șantierism care a lovit imaginația unor egumeni carpatini nu e străin de o anumită formă de hybris care le zdruncină grav echilibrul necesar coborîrii minții în inimă... „Construiesc, deci mă mîntuiesc”, pare a fi elementul central al unei soteriologii *sui generis* pentru care au optat unii dintre arhimandriții plaiurilor ortodoxe. Vocația acestora

pentru cele văzute, cât mai bine văzute, a ieșit rapid la lumină, odată cu fișnirea spre cerul cel mai de jos a unei puzderii de clopotnițe și arhondarice. Departe de a mai putea atrage sfinși pelerini sau măcar ocazionali închinători, multe dintre mănăstirile și schiturile nou ivite în spațiul ex-mioritic, fără a mai avea nimic în comun cu stilul consacrat al vechilor ctitorii voievodale amenințate azi de ruină, dar nici cu sobrietatea firesc ascetică a unei „masade” duhovnicești, sînt foarte departe de a putea aminti cuiva, vreodată, de o lavră de spiritualitate. Mîndria cu care oficialii BOR prezintă statistic și autohipnotic creșterea vertiginoasă a numărului de așezăminte mănăstirești, de mega-biserici, de școli bisericești și de procente liniștitoare în sondajele legate de apartenența religioasă, ignoră cras realitatea dezesperantă a conținutului axiologic al unor asemenea mundane realități. E disprețuită sau trecută sub o grea tăcere evidența cruntă că o majoritate strivitoare a celor ce se declară oricînd creștini și ortodocși se scufundă voios și din ce în ce mai adînc în marasmul moral secretat incontinent de o pestilențială pletoră politică (necriticată vreodată de BOR, dar pomenită elogios în pastorale mai vechi sau mai noi) și de o amorală mass-media agresivă și purulentă. Mesajele mai mult sau mai puțin subliminale ale acesteia au efectul decerebrant al unei lobotomii de proporții. În acest context dramatic, în care pietrele strigă dar BOR tace, o mulțime impresionantă a fiilor și fiicelor ei duhovnicești glisează năucă spre grotești utopii becalice (al căror inițiator a fost distins de un ierarh al BOR cu „Crucea Andrei Șaguna” și numit de un altul „omul providențial”), empatizează vadimic cu orice elucubrație demolatoare de reale repere morale, vorbește dezarticulat și savurează în exces umorul libidinos, trăindu-și perpetuu și oligofrenic o a doua copilărie vecină cu vîrsta „vacanței mari”. De o ignoranță fără fisură în cele autentic religioase, cu o predispoziție manifestă spre înjurătura sacrilegă, dar trăitor vivace al superstițiilor strămoșești cultivate de clerul însuși pe terenul unei ruralități folclorice confundate cu Sfînta Tradiție, enoriașul majoritar merge însă și la biserică să dea cîte un acatist pentru sănătatea (inclusiv financiară a) familiei sale. Tot el este, din păcate, cel asupra căruia atenția „părintelui” său paroh se focalizează doar în momentele unor vizite fulger „cu icoana”, o dată sau de două ori pe an. Acest sărman neo-creștin ignorat de propria-i Biserică, credincios sincretist a cărui ortodoxie creștină e probată exclusiv de posesia certificatului de botez, participă euforic la bahice parastase și, într-o străveche tradiție românească a nepăsării complice și a făcutului cu ochiul, își repetă steril o ortodoxă zicală referitoare la *a face ce zice, nu ce face popa*. Acesta din urmă, fie el vlădică, fie el opincă în structura organizatorică a BOR, incapabil să acceadă prin vocație la fireasca demnitate de „preot”, învins ușor de „greutatea” ce-i copleșește „harul”, alunecă frecvent se pare spre „faptele fără roadă ale întunericii”, de vreme ce memoria colectivă l-a fixat peiorativ și aparent definitiv într-o asemenea figură. În această lume românească cu aer de ieftin teatru, descinderea BOR pe scena socială, intervenția ei moral-sanificatoare, este încă așteptată și iar așteptată... Deocamdată ține de virtutea cardinală a speranței ca un Godot ortodox, smulgîndu-se din imobilismul său oțios și „tradițional”, să se dovedească mai grabnic generos și să desfidă absurdul ce ne haotizează viața cu antidotul logicii creștine, momentan exilată din ea.

Între timp, mulți dintre înalții ne-simțitori ai clerului și ai unor mănăstiri mizează constant pe o indolență generalizată, dar și pe existența unor oaze de bun simț și sfinșenie față de cele ale Bisericii, atunci cînd își permit să călărească încrederea credincioșilor, lăfăindu-se între înaltele ei cote relevate de sondaje, sau șocînd prin gesturi smintitoare ușor de enumerat. Cuvinte filocalice ca cele ale Sfîntului Isaia Sirul: „Dacă vezi pe fratele tău că este gata să păcătuiască, pune-i pe umeri

haina iubirii tale”, nu îndeamnă cu siguranță la complicități kamikaze, așa cum pare a fi tentată să interpreteze înalta ierarhie ortodoxă atunci cînd ignoră realitățile scandaloase din cadrul Bisericii sale. Revenind la monahism, fără să cred nici o clipă că e vorba despre un fenomen, ci doar despre cazuri reale, poate fi găsit oare un exemplu mai limpede de contradicție în termeni decît „viața îngerească” a monahului (care exact pentru a accedea la ea a intrat pare-se în mînăstire) și sodomia nejustificată de absolut nimic? Există canoane limpezi referitoare la fireasca caterisire a celui care s-a întors *împotriva firii*, dedîndu-se unei „patimi de ocară”. A apărut vreodată, în ciuda semnalării insistente în presă, vreun comunicat oficial, rod al unei atitudini ferme a Patriarhiei sau a unei episcopii în legătură cu această dovedită realitate? E, oare, pasivitatea o eficace formă de *agape*? Nu știi cît de mult răspîndită este această patimă printre „îngerii în trup” alene viețuitori în „obiectivele turistice” din spațiul monahal românesc. Există, însă, îngeri și *îngeri*. Chiar dacă cei din urmă sînt în minoritate, aceasta nu îi face neglijabili. Nu densitatea, ci ignorarea complice a cazurilor de invertire din sînul monahismului este cu adevărat alarmantă, mai ales în condițiile constatării nivelului actual de vitalitate a creștinismului în general și a celui ortodox în special. Acest lucru nu pare să îi impresioneze, totuși, pe ierarhii BOR,



Janina
ROSTWOROWSKA

încremeniți în proiectul unei smintitoare acceptări a derapajelor morale din mănăstirile a căror liniște o tulbură de altfel ei înșiși, ori de cîte ori le asaltează cu înfometate delegații oficiale. Personaje capabile să aprecieze în legătură cu monahismul doar oportunitatea unui „chef la mînăstire”, acești oaspeți de „sus” trimiși de „Înaltul” la stărețiile cu renume din eparhia sa, s-au dovedit a fi dintotdeauna eficace în rezolvarea unor probleme foarte pămîntești ale oligarhiei ecleziastice. Nu ține oare o asemenea strîmb autoritară atitudine a unor ierarhi ai BOR tot de hybris-ul ecleziastic și, fie și indirect, de sacrilegiu? Termenul nu cred că e prea tare în desemnarea oricărui gest ce violează o ordine sacră, iar dacă îl folosesc, nu o fac gîndindu-mă doar la sfidarea conștientă a oricărei virtuți creștine și la problema invertirii. În realitate, e vorba despre un luxuriant spectru de manifestări nerușinate ale unei înfricoșătoare nepăsări de Dumnezeu. O indiferență demonică îi locuiește pe acești stavroghini ecleziastici, figuri teologale desfigurate de orgoliu și de grimasa neputinței lor de a fi mai mult decît sînt cu adevărat. În spatele vorbeii microase și a onctuoșității pigmentate de un mascat, dar clocotind autoritarism, înapoia unei prost jucate smerenii, se ascunde adesea doar un rînjat. Un rînjat al cărui sinistru vine din cea mai gravă formă de invertire posibilă: aceea întru cele spirituale.

Abordarea deschisă, cu nobilă încredere – într-o *agora* creștină a dialogului firesc cu laicul – a problemelor ce macină *din interior* „inima” trupului eclezial național și așezarea lor cu smerenie pe un nou „Rug aprins”, ar fi un mare pas spre învingerea hidosului *hybris* ecleziastic adăpostit azi în BOR. Deocamdată putem vorbi însă doar despre o severă *cardio-pathia*. Simptomele dureroase, poate nu incurabile, ale acesteia au cauze deja adânci în timp și evidențiază „slăbiciuni” (nu culpe) mai vechi sau mai noi ale BOR, „neputințe” specifice Bisericii Ortodoxe în general la care face referire într-o lucrare a sa teologul evanghelic și istoric al Bisericii, Ernst Benz.¹

Particularizînd, BOR a crescut ca instituție în umbra statului, căpătînd (în structura mentalității ierarhiei bisericești) reflexe de obedienței totale față de autoritatea seculară. Echilibrul raportului dintre ea și puterea politică a fost constant favorabil celei din urmă, imixtiunile cvasi-permanente ale „politicului” în sfera „religiosului” conducînd în timp la diminuarea libertății interioare a BOR, libertate cedată total sub comunism.

Lăsîndu-se copleșită mereu de statul (inevitabil) naționalist, BOR a pierdut și necesarul echilibru între conștiința sa creștin-ecumenică și cea național-bisericească în favoarea unui „ego-ism” național marcat de *hybris* și devenit mai puternic decît sentimentul apartenenței la „trupul” eclezial creștin supra-național. Naționalismul cu pană tricolar, chiar și cel cu profil patologic, a devenit astfel foarte prizat în mediile ecleziastice, fapt evident și în (i)realitatea românească imediată a unor preferințe politice stupefiante și nu prea bine mascate ale unor membri ai ierarhiei ortodoxe.

Poate cea mai „costisitoare” slăbiciune a BOR în relația cu societatea a constituit-o însă izolaționismul ei liturgic care a condus în timp la o formă de „autism” ecleziastic. Raportul armonios dintre predicarea Cuvîntului (diluată azi în actul omiletic din cadrul slujbei), oficierea ritualică a serviciilor divine (Sfintele Taine) și ieșirea responsabilă în întîmpinarea societății mereu susceptibilă de chemare la „pocăință” și redresare morală, acest raport bine temperat *illo tempore* a fost stricat în defavoarea unei „realizări” a Bisericii (și) în societate. BOR s-a înstrăinat progresiv de realitățile sociale concrete, care au ajuns să o inhibe, retrăgîndu-se în „liturgic” ca într-o carapace. Acest fapt explică și totala neputință a majorității slujitorilor ei de a se angaja într-un dialog destins cu personalități din domenii exterioare „teologicului” și, mai grav, disprețuirea tacită a acestora, ceea ce a insularizat și pauperizat „teologicul” autohton însuși. A miza exclusiv pe autarhie, dar a vrea să rămîi în mijlocul societății ale cărei compartimente culturale le ignori, iată o opțiune destul de ciudată chiar și pentru un teolog de profesie. Retractivitatea (auto)întreținută a Bisericii în plan social a suprimat și posibilitatea unei benefice influențe în procesul de cristalizare a mentalului românesc actual prin posibilul limbaj tăcut, dar elocvent, al unor gesturi cu conținut etic, moral și caritabil, ceea ce nu are legătură cu vreo subtilă „confesionalizare”. Pe fondul deplorablei și compromițătoarei absențe a unor gesturi exemplare așteptate din partea BOR ca instituție, mai ales în „epoca” ateismului oficial (prezent adesea și în istoria altor țări și a creștinismului însuși, dar tratat *altfel* de responsabilii Bisericilor respective), s-a ratat printre altele contracararea acțiunii de lavaj psihic (sufletesc) comisă prin experimentul comunist, din păcate reușit, al creării „omului nou”. O societate permeabilizată de BOR la morală creștină (care are în centru „persoana” liberă, nu „individul” alienabil), ar fi putut neutraliza sau măcar reduce masiv efectele tembelizante ale orelor obligatorii de „socialism” științifico-fantastic. În condițiile lipsei oricărei opoziții, pomeniții în ecenii conducători politici comuniști au încurajat și promovat

nestingheriți politica perfidă a izolării liturgice a BOR, paralizînd astfel orice posibilă pretenție a acesteia la modelarea creștină a recentei lumi românești.

Consecința dislocării echilibrului între fireasca înclinare a Bisericii spre legătura sa cu „lumea cerească” și reala responsabilitate a înnoirii calitative a „lumii pămîntești” prin permanentă *înceștinare*, a dat naștere în spațiul ecleziastic românesc unui obsesiv și fals „transcendentalism”, indicat de apărătorii comodei poziții a neamestecului în „impurele” și, oricum, insolubilele probleme ale cetății prin sintagma „vocația contemplației”. A poseda această sugerată chemare „mistică” putea însemna contextual pentru ierarhii BOR și suspendarea răspunderii atît de pămîntești pentru ceea ce se întîmpla cu bisericile reale, nu toate condamnate la liturgică izolare, ci multe dintre ele, și la demolare. Este însă incontestabil: ei au contemplat acest lucru! Comiterea excesului în orientarea deliberată spre transcendent și liturgic, ca și în refugiul spre „paradisurile artificiale” ale subtililor studii teologice (toate, realități nu chiar de temut pentru un regim politic cu sensibilitate religioasă de buldozer), exces ecleziastic ce amintește și el de *hybris*, a provocat avariarea gravă a misiunii specifice Bisericii, aceea de a încerca să modeleze lumea în duhul lui Hristos.

Dincolo de importanța ei intrinsecă, prezența în mijlocul comunității a unei BOR decise să-și recupereze demnitatea cea mai înaltă, aceea de slujire ramificată a credincioșilor ei abordați nu doar liturgic, ci inclusiv caritabil și cultural, este și premisa relansării dialogului cu societatea contemporană deschisă, căreia și ea, Biserica, cu discernămînt și naturalețe, ar trebui să-i identifice și să-i „exorcizeze” dușmanii.

În perspectiva posibilei și necesarei recuperări a rolului „taumaturgic” și „pedagogic” al Bisericii în societatea românească, un sistematic efort de reflexie în marginea unor cuvinte ca: „Doctore, vindcă-te pe tine însuși!” s-ar putea dovedi salutar în despărțirea treptată a „eklesiei” ortodoxe de *hybris*-ul care o locuiește acum. O reabilitare a statutului BOR într-o societate din ce în ce mai „cadină”, deci și mai desacralizată, ar putea depinde și de rezolvarea unor priorități ca următoarele:

- coborîrea „samariteană” a ierarhiei dintr-un amvon mult prea îndepărtat de *noua* dimensiune românească a existenței;

- înnoirea consistentă a predicii devenite aproape ininteligibilă și paralelă cu Realitatea în care „trăim, ne mișcăm și sîntem”, înnoire manifestă nu doar în fireasca adecvare a limbajului la problematica creștinului actual, ci și în orientarea spre o hermeneutică a Liturghiei (actualmente atît de puțin înțeleasă în conținut de cei ce îi deplîng obtuz și amorțiți întinderea);

- reconsiderarea urgenței catehezei în contextul unei necesare re-evangelizări a multora din cei „87% ortodocși”, precum și explicarea conținutului slujbelor religioase, astfel ca cei ce asistă la ele să nu mai aibă sentimentul că se află de cealaltă parte a unui gros geam antifonic dincolo de care văd evoluînd și vorbind sacerdoți condamnați la incomunicabilitate;

- abandonarea de către teologii „profesioniști”, cel puțin în dezirabilul dialog cu oamenii în carne și oase, a insuportabilelor clișee din jargonul dogmatic, evitîndu-se astfel cel mai ridicol și mai perdant monolog cu putință;

- renunțarea la atitudinea savonarolică de care se lovesc dur mulți dintre cei ce vin încrezători la Spovedanie și Împărtășanie, dar care se trezesc așezați la un stîlp al infamiei pentru că, de exemplu, nu au putut ține tot postul sau pentru că numărul mătâniilor făcute de ei nu coincide cu cel generos recomandat de părintele duhovnic;

- renunțarea la inflexibilitatea, mefiența și aroganța cu care „lumea bună” a ierarhiei BOR întîmpină și tratează „lumea intelectualilor”, reacționînd ostil la orice argumentat critică

păreră a acesteia și refuzînd astfel împlinirea unui îndemn christic, devenit esențială obligație a „urmașilor apostolilor”: „Dacă cineva vrea să fie înțiu, să fie cel din urmă dintre toți și *slujitor al tuturor*”. De aici nu rezultă, firește, vreo inacceptabilă cedare a clericului în fața laicului, nici a adevărului de credință în fața teologumenului sau ereziei, ci doar creștineasca anulare a distanței orgolioase și bănuitoare în raportul cu „aproapele” tău;

- acceptarea deconsecrării învățămîntului religios din școlile laice în favoarea studierii „Istoriei creștinismului” și „Istoriei religiilor”, adîncirea cunoștințelor religioase strict confesionale rămînînd o firească sarcină personală și o responsabilitate *paidagogică* a clericilor fiecărei Biserici.

Am lăsat deliberat la urmă, ca pe o posibilă concluzie fertil îngrijorătoare, localizarea sursei generatoare de permanentă degringoladă și de funest hybris în BOR. Cred că ceea ce suprimă în rîndurile ierarhiei ortodoxe virtuți fundamentale ca *smerenia* și *discernămîntul* este o ideologizare a credinței în varianta ei teologică și a cărei origine trebuie căutată într-un sistem de învățămînt nociv mobilizator.

Din această rațiune, recunoașterea și asumarea gravissimei crize a învățămîntului religios ortodox, conjugată cu deciderea limpede în favoarea găsirii strategiilor de resuscitare a acestuia și de racordare a lui la complexa realitate religioasă și culturală actuală, au cel mai imperios aer cu putință. Este vorba atît de învățămîntul teologic din seminarii și facultăți, unde impostura profesională a unora ce nu sînt ei înșiși siguri dacă sînt preoți sau profesori, dacă predau cumva în altar sau dacă oficiază un parastas la catedră, face ravagii, cît și de cel religios din școlile laice, unde materia „Religie” a fost serios compromisă de indigența culturală și de rudimentarul tact pedagogic ale unor pseudo-profesori ce confundă spațiul profan al școlii cu cel sacru al lăcașului de cult. Importanța reformării *a fundamentis* a învățămîntului teologic românesc este capitală, dat fiind că în instituțiile sale se modelează profilul profesional și moral al viitorilor reprezentanți ai BOR în societate. Reforma sistemului de învățămînt teologic, dar și modificarea radicală a programelor celui religios din școlile laice reprezintă o urgență, încă ignorată de BOR, și în același timp pasul decisiv spre autentică schimbare (nu doar) la față a tuturor structurilor ei înțepenite azi în iluzia propriei sănătăți morale și în confuzia formalismului religios cu „urmarea lui Hristos”. Această trecere de la optica ochelarilor de cal la o viziune mai generoasă asupra importanței unei solide și ramificate instruiți intelectuale a slujitorilor Domnului nu se poate realiza fără o regîndire a situației strategice a BOR față de realitatea pluralismului cu multe fețe, a scepticismului omului (post)modern, a cauzelor indiferentismului religios și a necesității ieșirii onorabile în arena socială. Fascinația pentru apofatic și contemplativ, coroborată inconștient cu deriziunea catafaticului și a angajării sociale, se poate dovedi pustiitoare dacă e încurajată maladiv la vîrsta formării intelectuale. Spațiul unei săli de curs nu e deloc același cu cel al (pro)naosului, iar „îmbisericirea” cuiva, pentru a nu fi lovită de nulitate sau, mai rău, de bigotism, trebuie să rămînă constant termenul unei libere opțiuni și al unei angajări personale străine de orice ideologizare religioasă, ortodoxă sau nu.

Într-un context social și cultural mereu nou, în care inclusiv BOR va trebui să evolueze, introducerea în programa didactică a facultăților de teologie a unor cursuri, măcar facultative, de „Antropologie religioasă”, „Literatură universală”, „Istoria filosofiei”, „Istoria mentalităților”, „Istoria gulagului românesc”, „Istoria artei”, cursuri care să le însoțească firesc pe cele cu specific pur teologic, este și ea, cred, o necesitate. Accentul ascuțit în pregătirea studentului teolog ortodox ar trebui să cadă, desigur, pe

parcursul consistentă a izvoarelor tradiției Bisericii și a surselor *livrești* de spiritualitate filocalică atît de des invocate, practic niciodată studiate. Din păcate, patristica și neopatristica par discipline vitregite, iar *Filocalia* și *Patericul* rămîn undeva în categoria vagă a numeroaselor lucruri despre care, firește, ...s-a auzit. E adevărat, pentru cei ce au „urechi de auzit”, „credința este din *auzire*, dar *auzirea* vine prin cuvîntul lui Hristos”, cuvînt *bun de mîncat*. Pentru a cîna cu Hristos trebuie totuși să-I auzi glasul și să-I deschizi ușa inimii și a minții... Și să-ți găsești puterea de a rosti tăcut și cu inima în genunchi rugăciunea vameșului, ca să poți *cobori* îndreptat spre „cele nebăgate în seamă” dar cu adevărat de folos, eliberat în sfîrșit de hybris.

Vindecarea la care vreau să cred că mai putem spera și pentru care ne și rugăm ar presupune în cazul concret și delicat care a stîmuit aceste amare rînduri, o aproape exorcizare a trecut-prezentului din istoria recentă a BOR și, în orice caz, o *metanoia* urmată de o firească retragere din „lojile superioare” ale ecleziasticului a celor ce s-ar putea simți cumva vizați de un mic strigăt în pustiu. Pentru că în absența recunoașterii propriilor scăderi morale, a greșelilor smintitoare și a asumării consecințelor acestora, în ignorarea perpetuă a renunțării la orgoliul risipitor de ființă și în refuzul stupid al revenirii „acasă”, nu există, pentru nimeni dintre noi, posibilitatea atît de necesarei „iertări” și, prin urmare, a unei noi „iubiri”.

Dacă „oricui i s-a dat mult, mult i se va cere și oricui i s-a încredințat mult, mai mult i se va cere”, atunci conducătorii văzuți ai BOR ar trebui să realizeze gravitatea cutremurătoarei lor responsabilități înaintea lui Dumnezeu, dar și a oamenilor.

59 Geist und Leben der Ostkirche, Hamburg, 1957

Vasile Bănescu – Hybris and ekklesia

The author starts by pointing out the equivalence between the Greek word 'hybris' and the Christian concept of demonic pride. But in spite of this, there are many priests that are driven by such an ecclesiastic 'hybris'. This is not a very good attitude, since it can drive you mad, and, of course, the others too. This dangerous attitude can make you turn away from reason and senses towards the void and the unessential. If a priest is driven by such a postmodernist dementia, he can either ignore his mission towards his followers, either isolate himself in the erudition per se, either use the religious institution just for the sake of his carrier. There is no point in saying that all these alternatives are bad. The causes must be identified in the nature of the Romanian society, its new pragmatism and religious indifference. There is also the transformation of the churches into tourist attractions – which is bad too. But the worst factor is the ideological enclosure of the Orthodox Church, which can be traced already in its scholar system: this pedagogical space has to be opened.

